

PROFESIA KRÍZOVÉHO MANAŽÉRA A NUTNOSŤ JEJ VYMEDZENIA

THE PROFESSION OF CRISIS MANAGER AND THE NEED OF ITS DEFINITION

Jana STUDENÁ¹, Michal TITKO²

ABSTRACT:

The process of crisis management includes measures that can significantly interfere with society and restrict the fundamental rights and freedoms of individuals. In this context, the ethical dimensions of crisis management must be considered. The proposed article therefore aims to identify the person of the crisis manager and to analyse the current problematic situation of the given profession. The amount of legal provisions and the diversity of situations in which crisis managers may find themselves multiply the need of implementation of the ethical principles in this profession. Consequently, we also want to indicate, on the basis of an analysis of a concrete example, the problematic aspects of the implementation of ethical principles in the profession of crisis manager.

KEYWORDS: professional ethics, responsibility, crisis management, crisis situation

ÚVOD

Položením si otázky, kto vlastne je osoba krízového manažéra sa vynára množstvo problémov. Ani medzi odbornou verejnosťou neexistuje jednotný názor na jeho osobu. Vo všeobecnosti by sme týmto pojmom mohli označiť každého manažéra. Byť krízovým manažérom by v takomto prípade bola len jedna „z rolí každého manažéra“ [1]. Dôvodom je skutočnosť, že určité riziká a hrozby ovplyvňujú všetky sféry ľudského života, a teda nútia aj manažérov k ich hodnoteniu, riadeniu a regulovaniu. Z tejto perspektívy je nutné vnímať bezpečnosť ako najvyššiu hodnotu ľudskej spoločnosti. V snahe uchrániť jej dominantné postavenie odsúvajú opatrenia krízového manažmentu hodnotu ľudskej slobody až na druhé miesto. Vo všeobecnosti je bezpečnosť vnímaná ako podmienka pre existenciu slobody, avšak opatrenia krízového manažmentu túto zaužívanú postupnosť nie vždy v plnej miere akceptujú.

Samozrejme v každej oblasti ľudskej spoločnosti je možné identifikovať rizikové faktory. Práve z tohto dôvodu do pracovnej Prvým znakom profesie je existencia systematickej teórie, o ktorú sa môže oprieť

náplne každého manažéra patrí aj hodnotenie, riadenie a regulovanie rizík a následné zodpovedné rozhodovanie a konanie. Avšak pridelenie role krízového manažéra každému jednotlivcovi, ktorý „vykonáva manažérsku činnosť“ [2] by znemožnilo identifikovať krízového manažéra ako člena konkrétnej profesie.

1. VYMEDZENIE PROFESIE KRÍZOVÝ MANAŽÉR

Existuje názor, že krízovým manažérom je „špeciálne pripravený odborník na riešenie krízovej situácie“ [1]. Sme preto presvedčení, že určitý stupeň špecializácie je nutnou podmienkou na identifikáciu takéhoto manažéra v rámci profesie krízový manažér. Vychádzame pritom zo sociologického vymedzenia profesie. Vo všeobecnosti sa jedná o štyri základné znaky, ktoré český sociológ Jan Keller vo svojej práci *Úvod do sociologie* (1999) vymedzuje nasledovne: 1. existencia systematickej teórie, 2. profesionálna autorita, 3. profesionálna asociácia a 4. profesijná etika [3]. Prvým znakom profesie je existencia systematickej teórie, o ktorú sa môže oprieť praktická stránka výkonu profesie. Pretože,

¹ Jana Studená, Mgr., PhD., Žilinská univerzita v Žiline, Fakulta bezpečnostného inžinierstva, Katedra krízového manažmentu, Ul. 1. mája 32, 010 26 Žilina, tel.: +421 41 513 6722, e-mail: jana.studena@fbi.uniza.sk.

² Michal Titko, Ing., PhD., Žilinská univerzita v Žiline, Fakulta bezpečnostného inžinierstva, Katedra krízového manažmentu, Ul. 1. mája 32, 010 26 Žilina tel.: +421 41 513 6713, e-mail: michal.titko@fbi.uniza.sk.

osvojenie si profesie zároveň vyžaduje aj zvládnutie teórie, s ktorou je výkon profesie úzko prepojený. Formálnou podmienkou jej osvojenia je preto zvládnutie vysokoškolského štúdia v príslúchajúcom odbore.

Druhým znakom profesie je profesijná autorita. Predpokladom pre naplnenie toho znaku je ovládanie vedomostí, ktorými bežný človek nedisponuje. Práve vďaka odborným znalostiam je možné určiť, čo je pre spoločnosť, prípadne pre konkrétneho klienta správne a čo mu naopak škodí. Profesijná autorita vkladá do rúk odborníkov monopol na kompetencie v danej oblasti.

Profesijná asociácia je tretím charakteristickým znakom, ktorý dotvára našu predstavu o profesii. Jedná sa o organizáciu, ktorá združuje jednotlivých členov profesie a stará sa najmä o ich kvalifikačný rast. Týmto prístupom posilňuje ich monopol na odborné kompetencie. Jednou z úloh profesijnej asociácie je aj definovanie noriem a pravidiel profesionálneho správania, ktoré majú garantovať „stavovskú česť“ príslušníkov danej profesie.

Posledným štvrtým znakom profesie je jej profesijná etika. Jej úlohou je normatívnym spôsobom regulovať správanie odborníka voči spoločnosti, či konkrétnemu klientovi, ale aj vzájomné vzťahy medzi jednotlivými členmi profesie [3]. Takto vymedzené vnímanie profesie nám jasne identifikuje krízových manažérov ako vysokoškolsky vzdelaných odborníkov s príslúchajúcimi teoretickými predpokladmi, ktoré ich predurčujú k riešeniu krízových situácií.

Pri identifikácii krízového manažéra ako príslušníka určitej profesie sa však stretávame so závažným problémom. Jednotný prístup k členom tejto profesie nám znemožňuje vnútorné delenie samotného študijného odboru, v ktorom sa budúci členovia tejto profesie vzdelávajú. Jednou z oblastí ich potencionálneho uplatnenia je ekonomické prostredie podnikateľských subjektov. Snaha optimalizovať zisk, zvýšiť efektivitu a všadeprítomný konkurenčný boj vytvárajú priestor pre uplatnenie opatrení krízového manažmentu. Či už samotné delenie podnikov na malé, stredné a veľké, alebo široká škála rizikových faktorov ohrozujúca jednotlivé podnikateľské subjekty komplikuje potencionálnu snahu vytvoriť profesijnú asociáciu, prípadne uplatniť zásady profesijnej etiky.

Naopak priestor pre doplnenie súčasných dvoch znakov profesie, ktoré krízový manažment spĺňa, vidíme v jeho uplatnení vo verejnej správe. Nie len, že verejná správa dáva priestor na realizáciu opatrení krízového manažmentu, ale spoločnosť priamo v svojich zákonoch definuje spôsob ich výkonu v praxi. Práve jednoznačná identifikácia členov profesie v rámci verejnej správy by nám umožnila vytvoriť profesijnú asociáciu krízových manažérov a implementovať profesijnú etiku do tohto odboru. Pomocou schematickeho znázornenia systému krízového manažmentu na úrovni štátu, v tomto prípade v Slovenskej republike, ktoré je znázornené na obrázku 1, chceme naznačiť možnosť realizácie tohto kroku.

Problematickou opäť zostáva požiadavka na vzdelanie krízového manažéra, ktorá v súčasnej dobe nie je presne definovaná. V ideálnom prípade by na každej úrovni v rámci verejnej správy túto funkciu zastával odborník s príslušným vzdelaním v oblasti krízového manažmentu. Jedinou osobou, od ktorej ani v ideálnom prípade nie je možné vyžadovať odborné vzdelanie, sú členovia volených orgánov na úrovni obce. Táto požiadavka je však už v súčasnosti nahradená realizáciou odborných školení, ktorých sa volení zástupcovia miest a obcí zúčastňujú. Školenie, ale nemôže plnohodnotne nahradiť systém vzdelávania.

2. NUTNOSŤ ZOHL'ADŇOVANIA ETICKÝCH PRINCÍPOV V ROZHODOVACOM PROCESSE KRÍZOVÉHO MANAŽMENTU

Ak sa vrátíme ku Kellerovmu vymedzeniu profesie pomocou štyroch základných znakov, tak vidíme, že v ideálnom prípade neexistuje prekážka, ktorá by zabráňovala vymedziť krízového manažéra ako člena príslušnej profesijnej organizácie. Prakticky sa však dostávame k ďalším problematickým momentom. Keďže splnenie [3] a nadväznosť jednotlivých znakov nevidíme ako podmienku ich realizácie, sme presvedčení, že vytvorenie etického kódexu a snaha o jeho presadenie v rámci tejto profesie je možná aj bez príslušnej organizácie, či vysokoškolského vzdelania. V krízovom manažmente sa však stretávame s určitými špecifikami, ktoré otázku existencie etického kódexu značne problematizujú.

Tieto špecifiká vyplývajú na jednej strane z rôznorodosti etických princípov a na strane druhej z mnohoznačnosti situácií, v ktorých sa krízoví manažéri môžu ocitnúť a musia sa rozhodnúť. Krízoví manažéri vykonávajú svoju prácu vo verejnom záujme, ktorý však môže byť v rozpore so záujmami jednotlivých členov spoločnosti. Ústrednou hodnotou sa stáva bezpečnosť a v snahe o jej zachovanie je za určitých podmienok možné obmedziť záujmy jednotlivcov. Zákony, ktorými sa riadi naša spoločnosť priamo objasňujú spôsob takejto regulácie hodnôt.

Sme presvedčení, že k nutnosti zohľadňovať etické princípy v rámci výkonu profesie krízový manažér nás priamo vedie formulácia zákonov, ktoré definujú činnosti krízového manažmentu. Zákon č. 42/1994 Z. z. o civilnej ochrane a taktiež ústavný zákon č. 227/2002 Z. z. o bezpečnosti štátu v čase vojny, vojnového stavu, výnimočného stavu a núdzového stavu dáva určité právomoci do rúk príslušným orgánom miestnej štátnej správy (príslušným krízovým manažérom) a tí môžu v danom rozsahu uložiť povinnosti občanom na postihnutom území, alebo bezprostredne ohrozenom území v záujme ich ochrany alebo ochrany majetku, životného prostredia či celkovo funkčnosti štátu.

Jednou z týchto povinností je pracovná povinnosť, ktorá je upresnená priamo v zákone č. 179/2011 Z. z. o hospodárskej mobilizácii a definuje, že „*pracovná povinnosť je zákonná povinnosť fyzickej osoby, ktorá má trvalý pobyt na území Slovenskej republiky, vykonávať určené práce (napr. zotrváť v zamestnaní a vykonávať prácu aj na inom ako dohodnutom mieste alebo prácu iného druhu) alebo prijať ponúknuté pracovné miesto v rozsahu potrebnom na riešenie krízovej situácie*“ [7].

Ako závažnejší zásah do občianskych práv však vnímame potenciálnu možnosť štátu obmedziť naše práva a slobody. Príkladom môže byť zákon č. 227/2002 Z. z. Tento zákon priamo definuje možnosť štátu na postihnutom alebo bezprostredne ohrozenom území „*v nevyhnutnom rozsahu a na nevyhnutný čas podľa závažnosti ohrozenia obmedziť základné práva a slobody*“ [8] obyvateľstva. Otáznou však zostáva potencióna možnosť zneužitia týchto práv, spôsob ich uvedenia do praxe a prípadné dopady na spoločnosť.

K tejto obave nás vedie sled udalostí, ktoré sa odohrali na Slovensku v roku 2011. Slovenskí lekári, inšpirovaní postupom ich českých kolegov, avizovali v apríli roku 2011 možnosť

opustenia nemocníc, ak sa s nimi ministerstvo zdravotníctva nedohodne na splnení predložených požiadavkách. V priebehu nasledujúcich mesiacov odborové zväzy zozbierali približne 1500 podpísaných výpovedí, ktoré sa chystali hromadne podať v nasledujúcom období. Dňa 1. októbra 2011 bolo podaných celkovo 2400 výpovedí lekárov a začali plynúť výpovedné lehoty. V reakcii vlády na vzniknutý stav bol Uznesením vlády slovenskej republiky č. 752 z 28. novembra 2011 vyhlásený núdzový stav.

V bode D. 1 tohto uznesenia sa zakazuje „*odo dňa vyhlásenia núdzového stavu [...] uplatňovanie práva na štrajk osobám, ktorým bola uložená pracovná povinnosť*“ [9]. Práve tento bod z uznesenia vlády je najkontroverzejší. Je pochopiteľná snaha vládnej moci zabezpečiť lekársku starostlivosť pre obyvateľov. Avšak v záujme kolektívneho dobra bola eliminovaná sloboda jednotlivcov a zároveň obmedzené jedno zo základných práv a to právo na štrajk.

Samozrejme, že samotný zákon č. 227/2002 Z. z. dáva vláde takúto moc, je však na zvážení, či reálne mala vláda právo využiť túto možnosť. „*Núdzový stav môže vláda vyhlásiť len za podmienky, že došlo alebo bezprostredne hrozí, že dôjde k ohrozeniu života a zdravia osôb, a to aj v príčinnej súvislosti so vznikom pandémie, životného prostredia alebo k ohrozeniu značných majetkových hodnôt v dôsledku živelných pohromy, katastrofy, priemyselnej, dopravnej alebo inej prevádzkovej havárie; núdzový stav možno vyhlásiť len na postihnutom alebo na bezprostredne ohrozenom území*“ [7].

Zmiený článok 5 daného zákona za pôvodcu ohrozenia označuje pandémiu, živelné pohromy, katastrofy, priemyselné, dopravné alebo iné prevádzkové havárie. Z toho vyplýva, že v tejto konkrétnej situácii neboli splnené zákonom stanovené podmienky na vyhlásenie núdzového stavu a rozhorčenie zdravotníkov bolo opodstatnené. Sme presvedčení, že vláda v tomto konkrétnom prípade nesprávne vyhodnotila vzniknutú situáciu a zneužila svoju moc. Uložená pracovná povinnosť a zákaz uplatňovania práva na štrajk smerovali k tomu, že do konca roku 2011 došlo k dohode medzi Lekárskymi odborovými zväzmi a vládou Slovenskej republiky.

Štrajk lekárov z roku 2011 mal odozvu pri novelizácii Trestného zákona v roku 2013. 25. júna 2013 bol prijatý zákon č. 204, ktorý

mení a dopĺňa zákon č. 300/2005 Z. z.. Pôvodný § 290 bol nahradený § 290a a § 290b. V novom znení sa vymedzuje trestnoprávny postih za nevykonanie uloženej povinnosti. Teda ten, kto za krízovej situácie odoprie vykonať alebo úmyselne nevykoná povinnosť (alebo v úmysle vyhnúť sa povinnosti sa poškodí na zdraví, predstiera chorobu alebo použije iný úskok) uloženú orgánmi verejnej moci na obranu štátu a zachovanie jeho bezpečnosti, na ochranu života a zdravia osôb, na ochranu majetku, na dodržiavanie základných práv a slobôd, na odvrátenie ohrozenia alebo na obnovu narušeného hospodárstva [...] potrestá sa odňatím slobody až na dva roky [10]. Takto formulovaná novelizácia daného paragrafu môže mať trestnoprávny dopad nie len na lekárov, ale na každého jednotlivého člena spoločnosti.

Práve z tohto dôvodu je nevyhnutné uvažovať o profesijnej etike a z nej plynúcej zodpovednosti krízových manažérov za uplatňovanie regulácie obmedzujúcej práva a slobody obyvateľov, ktorá by mala byť záväznou pre každého člena tejto profesie. V rámci sociologického vymedzenia profesie sme spomenuli ako prvý znak profesie absolvovanie vysokoškolského štúdia, počas ktorého by sa budúci krízoví manažéri oboznámili s teóriou príslušného odboru. Požiadavka vzdelania a vzdelávania krízových manažérov nie je v súčasnosti na Slovensku presne vymedzená v právnych ani iných predpisoch. Vo verejnej správe by bolo viac ako žiaduce, aby tieto pozície zastávali odborníci s príslušným vzdelaním získaným od vzdelávacej inštitúcie na to určenej.

ZÁVER

Na základe vyššie uvedeného sme presvedčení, že je nutné vnímať krízového manažéra v užšom zmysle ako tomu je doteraz. Potrebu obmedziť jeho pôsobenie na verejnú správu vidíme ako jedinú reálnu možnosť pre vytvorenie profesionálnej asociácie, ktorá by zastrešovala pôsobenie jednotlivých krízových manažérov na rôznych úrovniach verejnej správy. Samozrejme, že nespochybňujeme uplatnenie opatrení krízového manažmentu v podnikateľskom prostredí, avšak skôr sa prikláňame k názoru, že v danom prostredí ide skôr o rolu (vlastnosť) každej manažérskej pozície.

Jednou z úloh profesionálnej asociácie je vytvorenie a prijatie etických zásad, ktoré regulujú správanie členov tejto profesie. Potrebu jej vytvorenia vnímame o to intenzívnejšie z toho dôvodu, že práve množstvo zákonných ustanovení a rôznorodosť situácií, v ktorých sa môžu krízoví manažéri ocitnúť, znásobujú potrebu implementovať etické princípy do tejto profesie. Je nutné, aby členovia tejto profesie boli schopní ako aktéri „konania zaujať stanovisko a zodpovedať sa za (predvídateľné) následky svojho konania“ [11]. Samozrejme, že morálne zásady a etické princípy ovplyvňujú život každého jednotlivca, a teda mali by plniť svoju funkciu aj bez autority profesionálnej asociácie. Avšak deklarovaný morálny záväzok plynúci z príslušnosti k určitej profesii, môže zlepšiť celkovú dôveru spoločnosti voči činnostiam vykonávaným pod dohľadom krízových manažérov.

LITERATÚRA

- [1] MÍKA, V.T., HUDÁKOVÁ, M., ŠIMÁK, L. *Manažment a krízový manažment*. EDIS, Žilinská univerzita v Žiline, 2015, s. 241.
- [2] REMIŠOVÁ, A. *Etika a ekonomika*. KALLIGRAM, Bratislava, 2011, s. 495.
- [3] KELLER, J. *Úvod do sociologie*. SLON, Praha, 1999, s. 204.
- [4] REKTOŘÍK, J. et al. *Krízový management ve veřejné správě*. Ekopress, Brno, 2004, s. 249.
- [5] ŠIMÁK, L. *Krízový manažment vo verejnej správe*. Žilinská univerzita v Žiline, FBI, Žilina, 2015, s. 259.
- [6] Zákon č. 387/2002 Z. z. o riadení štátu v krízových situáciách mimo času vojny a vojnového stavu
- [7] Zákon č. 179/2011 Z. z. o hospodárskej mobilizácii
- [8] Zákon č. 227/2002 Z. z. o bezpečnosti štátu v čase vojny, vojnového stavu, výnimočného stavu a núdzového stavu
- [9] *Uznesenie vlády slovenskej republiky č. 752 z 28. novembra 2011*. [on line] [cit. 2017-10-16]. Dostupné na <https://rokovania.gov.sk/RVL/Resolution/5732/1>.
- [10] Zákon č. 204/2013 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony.
- [11] MACHALOVÁ, T. *Etika zodpovednosti*. Max Weber. In: Dejiny etického myslenia. 2008, Red. A. Remišová, Bratislava: KALLIGRAM, 2008. s. 675-683.